

historicus, zijn specialisatie is de praktische theologie. Maar zijn dissertatie behandelt een onderwerp uit de geschiedenis van zijn vak en zal dan ook historisch verantwoord moeten zijn. Van Brummelen wil trouwens zelf het historisch kader honoreren. Zo keert hij zich tegen M. van Rhijn, die in zijn biografie van Van O., *Gemeenschap en vereenzaming* (169), Van O. als een oud-liberaal gestemd theoloog heeft beschouwd (171 en stelling 4). Wie de geciteerde plaats bij Van Rhijn naslaat, leest daar wel wat anders. Om aan te tonen dat Van O. 'een toch wel bepaalde confessionele gebondenheid' kende, waardoor hij bewaard werd voor de speculaties van vele Vermittlungstheologen, deelt de auteur ons het resultaat van 'naspeuringen langs de Merwedestreek' mee, 'dat (nl.) zijn preken wel werden gelezen in gescheiden kerken en kerkgroepen in de vorige eeuw'. Ook de schoonmoeder van Hugo Visscher wordt in dit verband nog geciteerd (171). Helaas kan ik dergelijk onderzoek weinig wetenschappelijk noemen. Als Van Brummelen Van O. rangschikt onder de Vermittlungstheologen, blijft hij evenzeer in gebreke dit te adstrueren (20). Simpelweg schrijft hij in ander verband 'Het is niet meer na te gaan in hoeverre Van O. door de Groninger richting is beïnvloed', maar wel ziet hij daarvan in Van O.'s werk reminiscenties (132 vlg.), zonder dat er ook maar een poging gedaan wordt dergelijke uitspraken te verifiëren. Als hij Van O.'s aanhangsel aan zijn autobiografie 'Mijne verhouding tot de verschillende partijen en richtingen' heeft samengevat, moet Van Brummelen erkennen, dat er 'toch steeds een duistere kant' (170) in blijft; geen wonder, zou ik zeggen, als hij de 'de critische richting' eruit weglaat. Is het niet merkwaardig, dat in het boek de naam van Doedes maar éénmaal, en dan nog terloops wordt genoemd? De relatie tot het Réveil komt evenmin tot haar recht. Het middenstuk van het boek (49-122) wordt gevormd door een weergave van de *Practische theologie*. De samenvatting is over het algemeen verantwoord. Wel had ik graag gezien dat Van Brummelen er meer relief aan had gegeven door de praktijk van het toenmalige kerkelijke leven meer erbij te betrekken. Bij de bespreking van de liturgiek mis ik, dat Van O. de gezangenbundels van 1807 en 1866 zeer positief behandelt en waarschuwt tegen een ontzien van de 'Anti-gezagboek-geest' door 'dienaars van de krankheden der gemeente'. Of Van Brummelen de bezwaren van L. W. Bakhuizen van den Brink, dat Van O. in zijn boek eigenlijk de werkzaamheden van de herder en leraar heeft beschreven, heeft ontzenuwd, betwijfel ik (36 vlg., zie ook 126 vlg.). Het slot van het boek is getiteld 'Kritisch deel'; hierin gaat de auteur o.a. in op het belang dat Van O. voor de huidige predikant heeft; over de waarde daarvan kan ik niet oordelen, dit deel valt trouwens buiten het kader van *DNK*. Maar de slotzin, die wijst op de 'blijvende betekenis voor de beoefening van de praktische theologie' die Van O. heeft (167), en a.h.w. de gehele scopus van deze dissertatie samenvat, laat wel zien, hoe men ook zonder veel historisch onderzoek de erfenis van het verleden vruchtbaar kan maken voor het heden.

45

A. de Groot

Dr. J. S. Postma, *De Fryske Minnistren en harren sosiëteit. Oersetting fan drs. S. Sybesma*. Utjouwerij T. Wever B.V. - Frenstjer 1980. 373 blz. f 39,50.

Dr. Postma heeft, voor een deel in aansluiting aan het werk van Blaupot ten Cate over de geschiedenis van de doopsgezinden in Friesland, de geschiedenis